Luonnonvarakeskus

3443/00 00 02 00/2024

7.10.2024

Asia: HE 109/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2025, ti 8.10.2024 klo 8.30 (HE 109/2024 vp)

Eduskunta
Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta

Asiantuntijalausunnon esittäjä: Jutta Petäjä

Luken asiantuntijalausunto

Luken toimintamenot

Luken toimintamenomomentin määräraha vuoden 2025 talousarvioesityksessä on 90,9 M€. Määräraha sisältää yksittäisenä kertaluonteisena lisärahoituksena Minkiön uuden tutkimusnavetan investointirahoituksen (4 M€).

Hallituksen kehyspäätöksen mukaiset leikkaukset, jotka kohdentuvat Luken toimintamenomomentille (30.01.05) ovat yhteensä 7,75 M€ ja ne toteutuvat asteittain vuosina 2025-2027. Sopeuttamistarvetta lisää hallituksen linjaus, että uusiin tehtäviin ei lähtökohtaisesti osoiteta lisärahoitusta, vaan niiden rahoitustarve tulee sopeuttaa olemassa oleviin kehyksiin. Lukella uudet pysyvät tehtävät liittyvät pääosin viranomais- ja tilastoviranomaistehtäviin.

Lähtökohtana vuodelle 2025 on, että toiminnan ja talouden tasapaino turvataan edelleen vahvistuvan ulkopuolisen rahoituksen turvin sekä toteuttaen toimenpiteitä, joilla varaudutaan tulevien vuosien leikkauksiin.
- Ulkopuolisen rahoituksen kasvattaminen edellyttää toiminnan vaikuttavuutta, kyvykkyyttä onnistua rahoitushauissa sekä tuloksellista toimeenpanokykyä sekä asiakas- että yhteisrahoitteisissa hankkeissa.
- Toimenpiteet talouden tasapainottamisessa: Toiminnan fokusointi, volyymimuutokset, uudet toimintamallit toiminnan tehostamisen tukena, ydinosaamisen turvaavat muutokset henkilöstörakenteessa ja mitoituksessa.
- Investointien rahoituksen turvaaminen, jotta voidaan ylläpitää kilpailukykyisiä tutkimusympäristöjä ja mahdollistaa tutkimusympäristöjen hyödyntäminen yhteistyöhankkeissa sekä kansallisissa että kansainvälisissä tutkimusinfraverkostoissa.

Jotta virastojen merkittävät haasteet toiminnan ja talouden tasapainottamisessa on ratkaistavissa, tulisi poliittisten ratkaisujen tukea virastojen/laitosten mahdollisuuksia toteuttaa organisaation ydintoimintaa turvaavien tuottavuustoimenpiteiden toimeenpano. Esimerkiksi toimipaikkarakennetta ja toimitiloja koskevilla ratkaisuilla tulisi turvata tarkoituksenmukaiset ratkaisut toiminnan näkökulmasta ja samalla mahdollistaa säästö toimitilamenoissa, jolloin henkilöstöön kohdistuvia säästöpaineita voidaan keventää.

Tutkimusrahoituksen merkitys ja turvaaminen

Tutkimuksella on keskeinen rooli yhteiskunnallisten ja taloudellisten haasteiden ratkaisemisessa sekä kilpailukyvyn vahvistamissa, minkä vuoksi tutkimusrahoituksen turvaaminen on tärkeää.

Politiikkatoimin tulee edistää TKI-mallia, joka tukee ylihallituskautista, haastelähtöistä ja ratkaisukeskeistä TKI-toimintaa (sellaisista aiheista kuten biotalousstrategiassa mainittu arvonlisän nostaminen tai suomalaisen ruuantuotannon kilpailukyvyn vahvistaminen, siirtymä puhtaaseen energiaan). Samalla tulee edistää skaalautuvuutta perustutkimuksesta soveltavaan tutkimukseen, missä myös yritykset ja muut toimijat ovat aktiivisessa roolissa.

Poikkihallinnollisin toimin tulee edistää tutkimustiedon hyödyntämistä päätöksenteossa ja painottaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta ratkaisuissa ja niiden soveltamisessa.

Toimintamalleja, joilla julkisen rahoituksen voidaan odottaa vivuttavan yksityistä rahoitusta ovat mm. tutkimusorganisaatioiden ja yritysten yhteiset TKI-ohjelmat ja osaamiskeskittymät. Lisäksi tärkeitä ovat tutkimuslaitosten ja yritysten muodostamat ekosysteemit, joiden kautta tutkimus-yritys -yhteistyötä voidaan vahvistaa.

T&K -rahoituksen tulee luoda strategisia painopisteitä suurten haasteiden ratkaisemiseksi. Tämä toteutetaan TKI-ohjelmamuotoisilla rahoitusinstrumenteilla, joissa hyödynnetään ja vahvistetaan innovaatioarvoketjun eri toimijoiden yhteistyötä. Tutkimuslaitosten rooli tulee tunnistaa koko innovaatioarvoketjussa. Rahoitus tulee TKI-toiminnan sektorikohtaisista eroista huolimatta pyrkiä yhdenmukaistamaan ja johdonmukaistamaan toimia koko TKI-kentällä.

Koordinoitu TKI -ohjelmien rahoitusmalli kansallisesti merkittävien haasteiden ratkaisemiseksi edellyttää suurten tutkimusrahoittajien (BF, SA, ministeriöt) yhteistyötä siten, että ohjelma kattaa perustutkimusta, soveltavaa tutkimusta, pilotointeja ja yrityshankkeita. Ohjelmamuotoinen malli täydentää nyt käytössä olevia rahoitusinstrumentteja ja tuo niiden rinnalle strategisen instrumentin, jonka tavoitteenasetanta voi lähteä hallitusohjelman tavoitteista.

Ohjelmamuotoinen työskentely vahvistaa kansallista kyvykkyyttä vaikuttaa keskitetysti myös EU -rahoituksen suuntaamiseen sekä aluerahoituksen että Horizon Europe -rahoituksen osalta. Perusrahoitusta tarvitaan mm. omarahoitukseen, jotta tutkimuslaitokset voivat hakea kilpailtua rahoitusta ja kehittää strategisia kyvykkyyksiä pitkäjänteisesti.

Lisäksi tulee taata pitkäjänteinen varmuus päätöksentekoa tukevan tutkimuksen ja aikasarjojen keräämiseen tutkimuslaitoksissa budjettirahoituksen avulla. Aineistoja hyödynnetään jatkossakin hallinnon sekä yritysten päätöksenteon tukena mm yhteiskunnan huoltovarmuuteen, hyvinvointiin ja yritysten toimintaympäristön muutoksiin vastaamisessa.

Maatalouden ja ruuantuotannon TKI-tarpeet

Suomalaisen maatalouden ja ruuantuotannon kehittämisen osalta Luonnonvarakeskus haluaa painottaa tässä kolmea keskeistä isoa ja moniulotteista teemaa, joissa tutkimuksen tarve on selkeä ja joiden Luonnonvarakeskus toivoo olevan merkittävässä roolissa myös hallituksen valmistelemassa suomalaisen ruuantuotannon pitkän aikavälin strategiassa ja sen TKI-panostuksissa.

Keskeiset maatalouden ja ruoantuotannon kehittämisen teemat:

1. Tuotannon kestävä tehostaminen monipuolisen keinovalikoiman avulla. Näitä keinoja ovat mm. jalostustyö, etenkin kasvinjalostus uusia geeniteknologioiden mahdollisuuksia hyödyntäen, maaperän vesitalouden parantaminen, digitalisaatio ja maatalouden data-avaruuden toimintamallien kehittäminen, tuotantoeläinten hyvinvoinnin kehittäminen, uusien ruoantuotantoteknologioiden kehittäminen osana koko ruokajärjestelmää.

2. Tuotantomuotojen paikallisen ja alueellisen integroinnin vahvistaminen tukemaan kiertotalouden ratkaisujen käyttöönottoa sekä mm. energiatalouden ja ruoantuotannon yhteistyön paikallisia toimintamalleille. Eri tuotantomuotojen ja tuotannonalojen integroimisella tuetaan myös tuotantopanosten kotimaisuusasteen kasvattamista, mikä vahvistaa huoltovarmuutta sekä lisää monimuotoisuutta ruoantuotannossa. Keinoina toimivat esimerkiksi alueellisten tuotantoekosysteemien kehittäminen ja tavoitteellinen tuotannon monipuolistaminen alueilla.

3. Ruoantuotannon markkinalähtöisyyden, arvonlisän sekä tukipolitiikan kehittäminen. Ruoantuotannon kehittäminen tukemaan niin kotimaan kysyntää kuin viennin tarpeita, viennissä selkeä panostus lisäarvotuotteisiin. Samalla rinnalla maataloustukien kehittäminen selkeämmin tulosperusteisiksi, jolloin on mahdollista tehostaa tuotantoa kannattavasti (esim. heikkotuottoiset viljelymaat pois käytöstä) toteuttaa tehokkaita ilmastotoimia ja ehkäistä metsäkatoa Suomessa. Vaikka tukien uudistaminen on osa laajempaa kokonaisuutta ja ratkaistaan monin osin EU-tasolla, voidaan myös kotimaan ratkaisuilla lisätä tukien kustannustehokkuutta.

Luonnonvarakeskuksen julkaisemat visionääriset raportit Luken Ruokavisio (2023) sekä Luken keskustelunavaus ruokasektorin arvonlisäyksen kasvattamisesta (2024) kuvaavat tarkemmin yllä olevia mahdollisuuksia sekä niihin liittyviä TKI-tarpeita.

Luonnonvarakeskus haluaa tuoda myös esille tarpeen selvittää tarkemmin passiivisten maatilojen tukipolitiikkaa.

Jutta Petäjä

Talousjohtaja

Hyväksytty Luken prosessinhallintajärjestelmässä 07.10.2024 klo 12:33:13.

Asiantuntijalausunnon valmistelijat:
Jutta Petäjä
Jutta Petäjä, Anu Kaukovirta, Mikko Kurttila

Liitteet:

Tiedoksi: